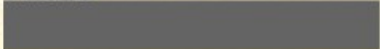

(Verzonden per e-mail)

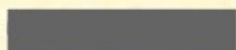
Datum: 9 juni 2026

Ons kenmerk: WA26.00005

Inlichtingen:

Onderwerp

Reactie op uw Woo-verzoek

Geachte

U heeft op 27 maart 2026 een verzoek ingediend op grond van de Wet open overheid (hierna: Woo). Uw verzoek is in ons systeem geregistreerd onder WA26.00005. Daarbij heeft u verzocht om openbaarmaking van documenten (adviezen, notities, verslagen en correspondentie) met betrekking tot de toepassing van het voorzorgsbeginsel in het kader van de Habitatrichtlijn over de periode van 2018 tot heden. In dat kader heeft u op maandag 30 maart 2026 contact gehad met de Woo-functionaris van de Raad van State. Daarbij is besproken dat uw verzoek niet ziet op de Afdeling bestuursrechtspraak en de gevraagde informatie in het bijzonder betrekking heeft op de Afdeling advisering.

Ik heb onderzoek verricht naar de aanwezigheid van documenten die onder uw verzoek kunnen vallen. In het bijzonder is binnen de Afdeling advisering en de directie Advisering gezocht naar documenten waarin de door u gevraagde informatie mogelijk aanwezig zou zijn. Daarbij zijn twee relevante adviesdossiers aangetroffen. Het betreft het advies van 21 mei 2025, W11.25.00063, inzake de mogelijkheden voor de introductie van een rekenkundige ondergrens voor stikstofdepositie, en het advies van 10 september 2025, W11.25.00181, inzake de wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving en van het Besluit kwaliteit leefomgeving in verband met de bescherming van de wolf en goudjakhals. Deze adviezen en de bijbehorende documenten zijn opgenomen in een inventarislijst in de bijlage bij dit besluit.

Ik stel vast dat de documenten op de inventarislijst onder de nummers 1 t/m 5, 14 t/m 16, 20, 21, 24 t/m 37 al openbaar zijn. De vindplaatsen van die documenten heb ik vermeld op de inventarislijst. Ik heb besloten om de documenten die op de inventarislijst zijn opgenomen onder de nummers 6, 8, 11 t/m 13, 17 t/m 19, 22 en 23 niet openbaar te maken op grond van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder i, van de Woo. De Afdeling advisering is onafhankelijk adviseur van regering en parlement over wetgeving en bestuur. De Afdeling beraadslaagt op grond van artikel 27a, eerste lid, van de Wet op de Raad van State bij de voorbereiding van de adviezen met gesloten deuren. Voor het goed en onafhankelijk functioneren van de Afdeling is het noodzakelijk dat de voorbereiding van de adviezen vertrouwelijk plaatsvindt en dat er in vrijheid van gedachten kan worden gewisseld. De hiervoor genoemde stukken maken deel uit van de voorbereiding die heeft geleid tot het vastgelegde advies. Openbaarmaking van deze in het voorbereidingsproces uitgewisselde informatie doet afbreuk aan de waarborg van

vertrouwelijkheid van de beraadslagingen en weegt daarom niet op tegen het belang van het goed functioneren van de Afdeling advisering.

Verder heb ik besloten om de overige documenten die op de inventarislijst opgenomen zijn openbaar te maken. Belanghebbenden hebben hiertegen, voor zover aan de orde, geen bedenkingen. Een kopie van deze documenten is als bijlage bij dit besluit gevoegd.

De Raad van State,

~~personeel~~

steuning

Bent u het niet eens met dit besluit? Dan kunt u een bezwaarschrift indienen. Dit dient u uiterlijk binnen zes weken na de bekendmaking van dit besluit te sturen naar: Raad van State, ter attentie van de adviseur bezwaren Woo, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag. U kunt uw bezwaarschrift ook per e-mail indienen: bezwaarwoo@raadvanstate.nl

Op rijksoverheid.nl/onderwerpen/bezwaar-en-beroep/vraag-en-antwoord/bezwaar-tegen-beslissing-overheid kunt u zien waar een bezwaarschrift aan moet voldoen.

Inventarislijst bij besluit inzake WA26.00005

Nr.	Document	Beoordeling documenten	Uitzondering
1	Advies van 21 mei 2025, W11.25.00063/IV	Openbaar: www.raadvanstate.nl/adviezen/@149237/w11-25-00063-iv	
2	Rapport 20-01-25: Expertoordeel Arthur Petersen rekenkundige ondergrens stikstof	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/02/20/expertoordeel-arthur-petersen-voor-lvv-20250120	
3	Brief van 18-03-25: verzoek om voorlichting rekenkundige ondergrens	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/03/18/brief-aan-vicepresident-rvs-met-verzoek-om-voorlichting-rekenkundige-ondergrens	
4	Ingediende peerreviews over de rekenkundige ondergrens voor stikstof	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/02/20/toezending-expertoordeel-arthur-petersen-en-peer-reviews	
5	Brief van 13-06-25: Eerste appreciatie voorlichting van de Raad van State over de Rekenkundige Ondergrens	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/06/13/eerste-appreciatie-voorlichting-van-de-raad-van-state-over-de-rekenkundige-ondergrens	
6	Conceptenversies 18 april, 15, 16, 22 mei	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
7	Overzicht regelgeving jurisprudentie AERIUS Calculator	Openbaar: met trefwoorden zoeken op www.raadvanstate.nl/uitspraken/ , www.rechtspraak.nl en www.overheid.nl	
8	Ambtelijke notitie: uitgangspunten wetenschappelijk onderbouwde rekenkundige ondergrens voor stikstofdepositie van 1 mol per hectare per jaar	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
9	Ambtelijke notitie: vraagpunten aan het RIVM	Wordt openbaar gemaakt	
10	Ambtelijke notitie: aanvullende vraagpunten aan het RIVM	Wordt openbaar gemaakt	
11	Interne notitie	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
12	Verslag vervolgggesprek 29 april 2025	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
13	Verslag 2 ^e vervolgggesprek 13 mei 2025	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo

14	Advies van 10 september 2025, W11.25.00181/IV	Openbaar: www.raadvanstate.nl/adviezen/@152292/w11-25-00181-iv	
15	Brief 10-07-25: Spoedbehandeling adviesaanvraag inzake besluit houdende wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving en van het Besluit kwaliteit leefomgeving in verband met de bescherming van de wolf en goudjakhals	Openbaar: https://wetgevingskalender.overheid.nl/regeling/WGK027882/documenten/Raad%20van%20State/Adviesaanvraag%20aanhangig%20bij%20Raad%20van%20State/2	
16	Internetconsultaties	Openbaar: www.internetconsultatie.nl/wolven/reacties/datum	
17	Mailberichten 21/24-07-25: concept opzet	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
18	Mailberichten 21, 22 en 26-08-25: wolf en staat van instandhouding	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
19	Mail 01-09-25: Signalering relevante informatie	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
20	Brief van 07-07-25: Reactie op uw verzoek om al het nodige te doen om de beschermingsstatus m.b.t. de wolf zoals bedoeld in bijlage IX bij het Besluit activiteiten leefomgeving te garanderen. Ministerie LNVN	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/07/07/reactie-op-uw-verzoek-om-al-het-nodige-te-doen-om-de-beschermingsstatus-zoals-bedoeld-in-bijlage-ix-bij-het-besluit-activiteiten-leefomgeving-te-garanderen	
21	Brief van 09-07-25: Proces ten aanzien van het ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving en van het Besluit kwaliteit leefomgeving (bescherming wolf en goudjakhals). Ministerie LNVN	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/07/09/proces-t-a-v-het-ontwerpbesluit-tot-wijziging-van-het-besluit-activiteiten-leefomgeving-en-van-het-besluit-kwaliteit-leefomgeving-bescherming-wolf-en-goudjakhals	
22	Verslag digitaal overleg ministerie 23-07-25	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
23	Conceptenversies 19 en 29 augustus, 8 en 10 september 2025	Niet openbaar	Artikel 5.1 lid 2 onder i Woo
24	23-09-25: Beslisnota bij Kamerbrief onderzoek Staat van Instandhouding wolven in Nederland	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/09/19/beslisnota-bij-aanbiedingsbrief-onderzoek-svi-wolven-in-nederland	

25	Brief 17-07-25: Beantwoording vragen over ontwerpbesluit en bijbehorende nota van toelichting	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/07/17/beantwoording-vragen-over-ontwerpbesluit-en-bijbehorende-nota-van-toelichting	
26	Brief 10-10-25: Aanbieding Nota van Antwoord op de internetconsultatiereacties op het ontwerpbesluit m.b.t. de bescherming van de wolf en goudjakhals en appreciatie van het advies van de Raad van State	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/10/10/aanbieding-nota-van-antwoord-op-de-internetconsultatiereacties-op-het-ontwerpbesluit-mbt-bescherming-wolf-en-goudjakhals-en-appreciatie-van-advies-raad-van-state	
27	Rapport 17-12-24: Landelijke Aanpak Wolven	Openbaar: www.rijksoverheid.nl/documenten/2024/12/17/landelijke-aanpak-wolven	
28	De wolf terug in Nederland: Een factfinding study	Openbaar: https://research.wur.nl/en/publications/de-wolf-terug-in-nederland-een-factfinding-study/	
29	Developing methodology for setting Favourable Reference Values for large carnivores in Europe Final version: January 2025	Openbaar: https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/2e8373b8-5606-4d3f-92ca-7d2f20bc3c4a/details	
30	HvJEU 12 juni 2025, C-629/23	Openbaar: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62023CJ0629	
31	The situation of the wolf (canis lupus) in the European union	Openbaar: https://environment.ec.europa.eu/publications/situation-wolf-canis-lupus-european-union_en	
32	Habitatgeschiktheid voor de wolf in Nederland : een modelanalyse	Openbaar: https://research.wur.nl/en/publications/habitatgeschiktheid-voor-de-wolf-in-nederland-een-modelanalyse/	
33	Gunstige referentiewaarden voor de wolf in Nederland: Populatieomvang en verspreidingsgebied volgens de Habitatrichtlijn	Openbaar: https://research.wur.nl/en/publications/gunstige-referentiewaarden-voor-de-wolf-in-nederland-populatieomv/	
34	Wolven in Nederland - Aanvullende rapporten 1 en 2	Openbaar: www.rda.nl/documenten/2025/04/17/wolven-in-nederland---aanvullende-rapporten	
35	Wolvenplan 2025	Openbaar: www.ipo.nl/actueel/wolvenplan-2025-definitief/	
36	HvJEU 29 juli 2024, C-436/22	Openbaar: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62022CJ0436	
37	HvJEU 11 juli 2024, C-601/22	Openbaar: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62022CJ0601	

**Enkele vraagpunten ten behoeve van gesprek Raad van State en RIVM
(dinsdag 25 maart 2025)**

Specifieke vragen over de werking van AERIUS-calculator

- Wat houdt het hanteren van een ondergrens van 1 mol/ha/jaar in het model AERIUS-calculator nu precies in? Betekent dit dat, als het totaal van de berekende stikstofdepositie binnen een bepaald hexagoon lager dan 1 mol is, deze voor dat hexagoon op nul gesteld wordt/moet worden? Of ligt het anders of genuanceerder?
- Het verzoek om voorlichting ziet op hantering van een wetenschappelijke ondergrens voor stikstofdepositie van 1 mol/ha/jaar. Die ondergrens zal worden gehanteerd in het model AERIUS-calculator. In de vraagstelling wordt gevraagd om in de voorlichting te betrekken de mogelijkheden om de rekenkundige ondergrens niet alleen toe te passen in de voortoets, maar ook in de passende beoordeling (naar aanleiding van de motie Flach). Is het juist dat bij de passende beoordeling ten behoeve van (vergunningverlening voor) een specifiek project, net als bij de voortoets, gebruik gemaakt wordt van AERIUS-calculator? Zo ja, is het juist dat bij wijziging van dit model, door daarin een ondergrens van 1 mol/ha/jaar op te nemen, dit (min of meer automatisch) ook doorwerkt in de berekeningen op basis van AERIUS-calculator die worden gemaakt ten behoeve van de passende beoordeling?
- Indien de voorgaande vraag met ja wordt beantwoord, betekent dit dan ook dat, waar het gaat om de mitigerende maatregelen die voor het desbetreffende project in aanmerking genomen worden, ook de ondergrens van 1 mol/ha/jaar moet worden gehanteerd, zodat mitigerende maatregelen die minder dan 1 mol reductie opleveren, bij de berekeningen met AERIUS-calculator niet in aanmerking genomen (zullen) worden? Anders gezegd, wordt de depositie met AERIUS-calculator, na toepassing van de rekenkundige ondergrens, voor de belastende activiteiten op dezelfde wijze berekend als de depositie(vermindering) van (bronmaatregelen/beëindigde activiteiten die worden ingezet als) mitigerende maatregelen?
- Hoe werkt een en ander nu ten aanzien van de gehanteerde 25km-grens en zijn er wat dat betreft parallellen te trekken met invoering van een ondergrens van 1 mol/ha/jaar?

Vragen over houdbaarheid AERIUS-model en over wetenschappelijke onderbouwing rekenkundige ondergrens

- Het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof (de Commissie Hordijk) heeft in haar rapport "Meer Meten, Robuuster Rekenen" aangegeven dat het AERIUS-model "niet doelgeschikt" is voor vergunningverlening. Kan het RIVM toelichten waarom het AERIUS-model in algemene zin "niet doelgeschikt" zou zijn voor de beoordeling van stikstofdepositie voor concrete projecten?
- Aan de hand waarvan zou de beoordeling van stikstofdepositie voor concrete projecten moeten plaatsvinden, ervan uitgaande dat het AERIUS-model "niet doelgeschikt" is?

Kan het RIVM toelichten waarom volgens haar op wetenschappelijke gronden niet kan worden geconcludeerd dat een *rekenkundige ondergrens* van 1 mol/ha/jaar, waartoe het Expertoordeel van Arthur Petersen komt, houdbaar is? Waar zit volgens het RIVM de “denkfout” in het Expertoordeel?

- Is volgens het RIVM inmiddels (bij benadering) een waarde te bepalen voor een wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, op basis van een meetdetectielimiet?
- Kan het RIVM een indicatie geven hoeveel stikstofreductie zou moeten plaatsvinden voordat een *algemene beleidsmatige ondergrens* (van bijvoorbeeld 1 mol/ha/jaar) met inachtneming van de kaders van artikel 6 van de Habitatrichtlijn zou kunnen worden ingevoerd?

En kan een indicatie worden gegeven hoeveel stikstofreductie nodig is voordat een *specifieke beleidsmatige ondergrens* voor bijvoorbeeld woningbouwprojecten zou kunnen worden ingevoerd binnen de kaders van artikel 6 van de Habitatrichtlijn?

Enkele aanvullende vraagpunten aan het RIVM

- * Hebben de puntschattingen waarvan in AERIUS Calculator wordt uitgegaan (in verband met onzekerheden over het atmosferische verspreidingsgedrag van stikstof) voldoende realiteitswaarde? Doen gemodelleerde uitkomsten van depositieberekeningen volgens AERIUS Calculator voldoende recht aan wat er in werkelijkheid neerslaat in Natura 2000-gebieden? Mogen we ervan uitgaan dat de modellering in AERIUS de beste benadering van de werkelijkheid oplevert?
- * Heeft Petersen zich bij zijn onderbouwing van het ontbreken van causaliteit (tussen emissiebron en depositie) teveel laten leiden door één aspect, namelijk de 'meetbaarheid' (meetdetectiegrens)? Dit terwijl de onderliggende modellen waar AERIUS gebruik van maakt (OPS en SRMII) juist ook met andere factoren/onzekerheden rekening houden, zoals de 'ruwheid' van het terrein etc. Is dat juist?
- * Het RIVM heeft in reactie op het aanvankelijke expertoordeel van Petersen naar voren gebracht dat de keuze voor een ondergrens een beleidsmatige keuze betekent. Bijdragen aan stikstofdepositie onder die grens zijn er feitelijk wel. Hoe kijkt het RIVM aan tegen de manier waarop Petersen met deze bijdragen omgaat? Wat is in dit verband het belang van het aspect van causaliteit, waarop het oordeel van Petersen mede leunt?
- * Ook kleine bijdragen van individuele projecten dragen hoe dan ook bij aan de achtergronddepositie en kunnen daarmee bij dragen aan schadelijke effecten op Natura 2000-gebieden, vooral als deze al overbelast zijn met stikstof. Hoe moet volgens het RIVM bij eventuele invoering van een ondergrens worden omgegaan met de cumulatie van bijdragen die ieder voor zich onder de gestelde grens blijven?
- * Wat is het verband tussen AERIUS Calculator en AERIUS Monitor?
Zijn de gegevens die worden ingevoerd in AERIUS Calculator van invloed op wat er aan gegevens in AERIUS Monitor terecht komt? Of zijn dat van elkaar gescheiden trajecten? Concreet toegespitst op een te introduceren ondergrens: hoe is verzekerd dat individuele bijdragen van individuele projecten onder de ondergrens in AERIUS Monitor terechtkomen?
- * Moet een te introduceren ondergrens altijd buiten AERIUS Calculator toepassing vinden? Of kan deze ook op geschikte wijze in AERIUS Calculator worden ingepast?